ren. Zoo onweêrstaanbaar is de invloed, eener ingewortelde gewoonte! Zoo waarlijk wordt in onze opvoeding, het nuttige door het sierlijke verdrongen!

Voor Nederlandsche lezers bewerkt uit de
Westminster Review van Julij 1859.

(Wordt vervolgd.)

DE WASCH- EN BADINRICHTING TE UTRECHT.

De Wasch- en Badinrichting te Utrecht, de eerste in Nederland, nu reeds drie jaar in werking geweest zijnde, zoo zal het welligt door velen niet onbelangrijk worden geacht, te vernemen of deze in ons land nieuwe inrichting aan haar doel beantwoordt, en of het alzoo raadzaam is, ook dergelijke inrichtingen te maken in die plaatsen van Nederland, alwaar zij nog niet bestaan.

Het doel eener Wasch- en Badinrichting is om eene goedkoope gelegenheid te geven om, 1°. het huis- en lijffinnen te wasschen, en 2°. een bad te nemen. In Engeland bestaan die inrichtingen reeds sedert vele jaren, en toen meer algemeen bekend werd, hoe nuttig zij daar waren, werden zij ook in vele steden van het vasteland gebouwd. (*)

Sommigen zullen welligt minder bekend zijn met de inrichting zelve, en daarom willen wij daarvan eerst eene korte beschrijving geven. In de hoofdtrekken komen zij onderling overeen; in bijzonderheden, — als de wijze van verwarming, de inwendige verdeeling der gebouwen, de stoffen waaruit de waschbakken en badkuipen zijn gemaakt, de zamenstelling der droogrekken, enz. — verschillen zij, doch dewijl die verschillen van weinig belang zijn voor ons doel, zullen wij ons houden aan eene beschrijving van het Utrechtsche Wasch- en Badhuis.

In het Waschhuis zijn 16 waschplaatsen, onderling door houten beschotten afgescheiden, en in vier rijen geplaatst. In elke waschplaats bevinden zich twee eikenhouten bakken of kuipen van ongelijke grootte; de kleinste, van een deksel voorzien, dient om het vuile goed te broeijen, de grootste om het te wasschen en te spoelen.

Boven elken bak zijn twee door kranen afgesloten buizen, de eene voor koud water, de andere voor stoom; het koude water wordt namelijk in de bakken door den stoom verwarmd en zoo noodig aan het kooken gebragt. Elke waschvrouw heeft vrije en onbeperkte beschikking over koud water en stoom.

Gedurende de eerste maanden na de opening van het waschhuis

(*) Verg. *Economist*, jaarg. 1854, pag. 33 v.

werd het weinig bezocht; een onderzoek naar de redenen daarvan leerde, dat het wasschen in de bakken met de hand te veel tijd en, zoo als beweerd werd, te veel zeep kostte, zoodat het voordeel, dat de inrigting overigens aan de bezoeker's gaf, daardoor verloren ging. Te Utrecht, even als op vele plaatsen, wasschen de vrouwen der mindere klasse algemeen in eene zoogenaamde stampkuip, en bijna allen verklaarden, dat het gemis van eene dergelijke kuip de oorzaak was dat er weinig gebruik van de inrigting werd gemaakt.

Hoewel het wasschen in eene stampkuip als schadelijk voor het goed wordt geacht, (*) omdat het daardoor veel slijt, zoo staat daar de winst aan zeep en vooral van arbeid tegenover, zoodat aan het wasschen in stampkuipen als ten slotte nog voordeeler, de voorkeur wordt gegeven, wanneer het goed weinig waarde heeft, hetgeen meestal het geval is met die klasse waarvoor de inrigting is bestemd.

Het bestuur besloot derhalve eene proef met stampkuipen te nemen en plaatste een drietal in het waschhuis. Terstond werden zij gebruikt, de vrouwen kwamen in groot aantal en allen verzochten eene stampkuip. Toen moest gekozen worden, óf om in het waschhuis geen stampkuipen te verschaffen en het doel slechts onvolledig te bereiken, óf wel om in elke waschplaats eene stampkuip te plaatsen, en de inrigting aan haar doel te doen beantwoorden. Het bestuur gaf aan dit laatste de voorkeur; het was toch niet zijne taak, om eene gewoonte van het volk, waarvan de verkeerdheid niet eens bewezen is, te veranderen, maar om het welzijn en de gezondheid der mindere klasse te bevorderen. In elke waschplaats werd nu eene stampkuip geplaatst en ten gevolge daarvan werd de toevloed der vrouwen zóó groot, dat weldra velen dikwijls langen tijd moesten wachten vóór dat zij eene plaats konden krijgen; hetgeen, zooals later uit de cijfers zal blijken, steeds het geval is gebleven.

Wij hebben het met de stampkuipen voorgevallene eenigzins breedvoerig uit een gezet, omdat men daarop in ons land bij het ontwerpen van een waschhuis acht moet geven, want het heeft invloed op de grootte der waschplaatsen, die daardoor ruimer dienen gemaakt te worden dan in het buitenland.

Nadat het goed gewasschen is, kan het gebragt worden in het wringwerktuig, zijnde een gegalvaniseerd ijzeren ronden trommel, van boven open, welke door het stoomwerktuig met groote snelheid om een vertikale as rond gedraaid kan worden. In den staanden wand des trommels

(*) Wij verwijzen onze lezers hieromtrent naar een artikel van den Heer NIEVERGELD, „Wasschen en Bleeken,” *Economist* 1857, pag. 298.

zijn vele kleine gaatjes. Het natte goed wordt er van boven in gedaan en de trommels daarna in beweging gebragt. Bij de snelle ronddraaijing wordt het goed door de middelpunt-vliedende kracht, tegen den staanden wand gedrukt; het water vliegt er uit, en spat door de gaatjes uit den trommel. In zeer weinig tijd is het goed winddroog, hetgeen vooral bij dikke en wollen stoffen zeer voordeelig is.

In het begin waren de vrouwen huiverig om haar goed aan dat werktuig toe te vertrouwen en vreesden zij dat het daarin beschadigd zou worden, doch de ondervinding deed spoedig het ongegronde van die vrees, en het voordeel dat het werktuig gaf, beseffen, en ook daarvan werd spoedig veel gebruik gemaakt, ja somtijds komen er vrouwen, alleen om voor fijn goed van het wringwerktuig gebruik te maken, dewijl de ondervinding geleerd heeft, dat het dan na het bleeken witter en helderder wordt, hetgeen waarschijnlijk daaraan moet worden toegeschreven, dat bij de snelle ronddraaijende beweging, de lucht door alle ruimte van het weefsel gevoerd wordt. Nadat het goed gewrongen of in het wringwerktuig geweest is, kan het gedroogd worden: elke waschplaats geeft regt op een droogrek, zijnde een ijzeren toestel met 6 houten droogstokken, en met rollen voorzien welke over ijzeren sporen loopen. Deze droogrekken zijn in eene droogkast geplaatst en kunnen daaruit getrokken worden, om het goed er op te hangen. Onder en aan een der einden van de droogkast is eene calorifère geplaatst, zijnde een halve bol van gegoten ijzer, binnen welken de vuurhaard is. Om den bol en op ongeveer een palm afstand daarvan is een halve bol van metselwerk. De ruimte tusschen de beide halve bollen is met de buitenlucht in gemeenschap. Wanneer de ijzeren bol warm wordt, wordt de lucht om denzelfen ook warm en stroomt door eene buis in de droogkast, en in hare plaats treedt koude lucht naar binnen. De rookbuis van den ijzeren bol is ook onder de droogkast geleid.

Door dit toestel wordt de droogkast gewoonlijk boven den calorifère tot 80° en aan het ander einde tot 55° verwarmd: eene warmte voldoende voor het droogen. De vochtige lucht wordt afgeleid door buizen boven in de droogkast, welke met den schoorsteen van het stoomwerktuig in verbinding staan; zodoende wordt de vochtige lucht zoo spoedig mogelijk door de trekking van den schoorsteen, uit de droogkas verwijderd, iets waarop bij dergelijke inrigting noodzakelijk acht moet gegeven worden.

De inrigting van calorifère en droogkast voldoet goed. In 15 à 20 minuten wordt het dikke goed gedroogd, en het dunneren in minder tijd. Een nadeel der inrigting is het spoedig scheuren en verbranden van den ijzeren bol, welke in weinig maanden onbruikbaar is. Het van

binnen bekleeden van den bol met gesmeed ijzeren staven, heeft goed voldaan; een op die wijze herstelde heeft 15 maanden aan het vuur wederstand geboden. Het is ons echter nog niet mogen gelukken een beteren calorifère te verkrijgen. In de wasch- en badinrigting te Brussel, alwaar eene meer zamengestelde was, heeft men er later een geplaatst als die te Utrecht. Deze was gemaakt naar het model van een calorifère te Luik, die aldaar zoo goed voldeed, dat in 1858, na het springen van den bol, een nieuwe is geplaatst.

De wasch-inrigting wordt door de vrouwen, die daarvan gebruik maken, op hoogen prijs gesteld; zij die haar eens bezochten, komen meestal terug, en de meesten maken er geregeld gebruik van. Velen die daar vroeger kwamen met zeer vuil goed en langen tijd noodig hadden om het te reinigen, komen er nu met goed dat veel minder vuil is, en hebben daardoor minder tijd noodig, om het te wasschen. Ja haar uiterlijk aanzien en hare kleeding zijn veel minder vuil en onooglijk; zoodat de inrigting het voorgestelde doel bij die bezoeksters volkomen heeft bereikt. In de wintermaanden, als het droogen in huis of in de lucht hoogst moeilijk is, zijn de droogrekken nimmer ledig; des daags worden zij gehuurd voor den nacht, want hoewel de calorifère dan niet gestookt wordt, zoo is de warmte toch nog zoo hoog, dat zij voldoende is om het goed gedurende den nacht te droogen. Menigmaal betuigen behoeftige vrouwen dankbaarheid voor de voordeelen welke de inrigting geeft, hetgeen vooral opmerking verdient, omdat niemand zonder betaling toegelaten wordt. Eens kwam er eene vrouw, met een kind, een jongen van zes jaar, en het werd haar veroorloofd om dien jongen in het waschhuis mede te nemen, omdat het Zaterdag was, een dag dat in het huis weinig of niet gewasschen wordt. De vrouw bragt met haar goed de bovenkleeding van haren man mede. In een uur, voor 6 cents, had zij dat goed, ja zelfs een gedeelte van dat van haar kind, dat gedeeltelijk ontkleed werd, gewasschen en gedroogd. Mogten de almoezen algemeen op dergelijke wijze worden besteed!

De tevredenheid met de inrigting en de bewustheid, dat voor elke oogenblik moet betaald worden, hebben ten gevolge, dat er bijna nimmer getwist of dat de tijd met praten verspild wordt. Een ieder werkt zoo hard als mogelijk is, — en dit kan uit een zedelijk oogpunt niet anders dan voordeelig op hen werken, want het leert hun dat orde heilzaam werkt, en dat tijd geld is.

De vrees bestond, dat arme vrouwen het waschhuis niet zouden bezoeken, wegens het schamele harer kleederen. Enkele waschplaatsen werden daarom aan de vierde opene zijde met een gordijn voorzien; maar hiervan werd geen gebruik gemaakt, en de gordijnen waren altijd

open. Wel gaan de armste vrouwen bij voorkeur aan eene bepaalde zijde van het waschhuis te zamen staan, en vragen bij het intreden of daar eene plaats is.

Een hoofdvereischte van een waschhuis is, dat het water niet hard is, want dan gaan de voordeelen daarvan gedeeltelijk verloren door de grootere hoeveelheid zeep welke gevorderd wordt; het harde water is de oorzaak dat menige waschinrigting niet of weinig bezocht wordt. Het water van de inrigting te Utrecht wordt uit de gracht genomen en is vrij zacht.

Het badhuis heeft 28 badkamers, als 9 mannen 1^e klasse, 10 mannen 2^e klasse, 6 vrouwen 1^e klasse, 3 vrouwen 2^e klasse. — De mannen en vrouwen beiden hebben aan de straat een afzonderlijken ingang, die der vrouwen is tevens de ingang tot het waschhuis. De badkamers zijn door halve-steen muurtjes ter voldoende hoogte van elkander afgescheiden; in elk is een bad van zink van zeer doelmatige vorm, dat op den grond staat en met hout betimmerd is; voorts vindt men er bank, spiegel, kapstok en schel; in die van de 1^e klasse een kurk of mat, in die der 2^e klasse een plankje op den grond. Bij elk bad wordt gegeven, in de 1^e klasse twee en de 2^e klasse een handdoek. In de 1^e klasse hebben de baders vrije beschikking over warm en koud water; de twee kranen van de warm en koud water-pijpen zijn boven de kuip; in die der 2^e klasse kunnen zij warm of koud water krijgen zoo veel zij verlangen; maar nadat de kuip eens gevuld is, bekomen zij niet meer, de kranen zijn buiten de badkamers. Verder kan elk bader voor 5 Cts. zijn goed in een trommel doen warmen of droog maken.

De zinken badkuipen voldoen zeer goed, en indien daarvoor gezorgd wordt, zijn zij zeer zindelijk. In het begin waren er twee gemetselde kuipen met witte verglaasde tegeltjes bekleed, maar aan de zinken werd de voorkeur gegeven, zoodat men genoodzaakt is geworden de gemetselde door zinken kuipen te vervangen.

Het koude water wordt uit een der buitengrachten der stad verkregen, welke een gedeelte uitmaakt van de Keulse vaart. Deze komt uit den Vaartschen Rijn en stroomt buiten in de stad; er is steeds stroom in, door het water dat uit de Lek ingelaten, en door de Waardsluis en den watermolen aan den Vecht afgelaten wordt. In de gracht is een filtreerbak gemetseld. Het water wordt dus eerst gefiltreerd en daarna door een stoomwerktuig van 4 paardenkrachten opgepompt, in een ijzeren bak, die 6000 kan water kan bevatten. Uit dien bak wordt het water door buizen geleid naar de waschplaatsen en badkuipen, en kan het afgetapt worden in een tweeden ijzeren bak van gelijken inhoud, alwaar het verwarmd wordt, door het daarin geleiden van stoom uit den stoom-

ketel. Het warme water wordt uit dien bak door buizen naar de badkuipen gebragt. De stoomketel waarin de stoom tot eene drukking van 4 dampkring kan gebragt worden, is zoo groot dat hij voldoende zou zijn voor een werktuig van 10 paardenkrachten. Uit dien stoomketel gaat ook een buis, die den stoom naar de waschkuipen brengt. De stoomketel is dus de drijver van bijna de geheele inrigting. De stoom pompt het water op, verwarmt het bad- zoowel als het waschwater, en brengt het wringwerktuig in beweging. Alleen de calorifère is geheel afgezonderd en heeft een eigen vuurhaard.

Het geheele gebouw is met gas verlicht. Dit is gedaan nadat het gebleken was, dat de tijd van wasschen gedurende de winterdagen te kort was. Thans is het waschhuis gedurende de vier eerste dagen der week in den winter tot 7 uur des avonds open. Vroeger reeds werden de badkamers des Zaturdags tot 10 uur des avonds door olielampen verlicht, omdat de werklieden het meeste baden komen nemen.

De badkamers 1^e klasse zijn des winters alle dagen, die der 2^e klasse alleen des Zaturdags verwarmd. De inrigting heeft met alle werktuigen en toestellen, opzigtloozen gedurende den bouw, kosten van oprigting der vennootschap enz. ruim f 33000 gekost, behalve den grond die door het Gemeentebestuur tegen een jaarlijksche grondrente is afgestaan, (uitgenomen een klein stukje grond, voor f 110 aangekocht.)

De opbrengst is reeds in het eerste jaar toereikend geweest om de exploitatie-kosten ruim te dekken, en heeft de twee volgende jaren voordeelige saldo's gegeven, welke echter niet tot het doen eener uitdeeling aan de aandeelhouders zijn besteed, maar zijn gebruikt om het nadeelig saldo der kapitaal-rekening te dekken, en een reservefonds aan te leggen.

Deze uitkomsten zijn zeer voldoende, indien men ze vergelijkt met hetgeen elders bij dergelijke inrigtingen plaats heeft gehad. In Engeland is bij de meesten in het eerste jaar of de eerste jaren, de opbrengst minder geweest dan de exploitatie kosten, terwijl zij later rente gaven. Dit is noodig, want zoolang de aandeelhouders geene billijke rente van hunne gelden ontvangen, is de inrigting nog niet geheel gelukt; zij moet toch niet geheel eene philanthropische zijn, indien met grond verwacht en aangeraden kan worden om ook elders dergelijke inrigtingen te maken. Het wasschen kost veel brandstof en is geldelijk niet voordeelig voor de onderneming; het baden wel. Dit gedeelte moet de rente aan de aandeelhouders opbrengen. Zonder badhuis kan een waschhuis niet bestaan. In groote steden zou men een waschhuis kunnen verdeelen in 2 klassen, en de 1^e klasse bestemmen voor den burgerstand, die wat meer kan betalen. Vele die het wasch-

hnis nu niet bezoeken, zouden dan daarvan gebruik maken, en daardoor zou dit ook voordeeliger saldo's geven.

Bij de oprigting moet men zorgen, dat alles op zulk eene schaal wordt aangelegd, dat uitbreiding mogelijk en weinig kostbaar is. Te Utrecht heeft men reeds het jaar na de opening een vleugel met 9 badkamers moeten aanbouwen. De werktuigen en gebouwen moeten dus ruimer zijn dan aanvankelijk noodig is. Hoe grooter de inrigting bij voldoende gebruik is, hoe voordeeliger, omdat de kosten van opzigt, enz. over meerdere waschplaatsen en badkamers verdeeld worden en ook de kosten van brandstoffen betrekkelijk minder worden.

Te Utrecht kan van het wasschhuis niet veel meer gebruik gemaakt worden dan thans geschiedt: gedurende de wintermaanden en gedurende de 4 of 5 eerste dagen der weken zeker niet; het toenemen van het aantal baden geeft grond om te verwachten dat de aandeelhouders niet lang meer zullen moeten wachten op een dividend. Dit toenemen is vooral merkwaardig, omdat aldaar nog een badhuis (waar de prijzen hooger zijn) en een zwemschool met honderde leden bestaan; het bewijst dus dat zoodra de gewoonte van baden in eene stad van zekere grootte meer algemeen geworden is, verscheidene badhuizen kunnen bestaan, en dat de mindere standen die gewoonte spoedig navolgen. Men zou al ligt voorspeld hebben, dat te Utrecht eene waschen badinrigting niet zou slagen, omdat de vrouwen kosteloos goed water om te wasschen kunnen krijgen, en omdat er ruime gelegenheid tot baden was. De ondervinding heeft het tegendeel geleerd.

De prijzen zijn: van het wasschen met het gebruik van het wringwerktuig, van een droogrek en van een stampkuip: eene vrouw, één uur 6 cent; een half uur 4 cent. Twee vrouwen in eene waschplaats een uur 9 cent; een half uur 5 cent. Van een bad 1e klasse 20 cent; 2e klasse *koud* 5 cent; 2e klasse *warm* 10 cent.

Wij zullen nu in cijfers doen kennen het gebruik dat van de inrigting is gemaakt.

	WASCHVROUWEN.			UREN WASSCHENS.			<i>Aanmerkingen.</i>
	1856	1857	1858	1856	1857	1858	
Junij . . .	(*)	941	1021	340	2032	2409	(*) In de eerste maanden van dat jaar is het aantal vrouwen niet aange teekend.
Julij . . .		995	937	325	2102	2231	
Augustus .		775	1008	262	1676	2401	
September		823	939	336	1782	2103	
October .		807	926	425	1610	2043	
November		1045	1331	1517(+)	2177	2830	(†) Werden de stampkuipen geplaatst
December		1199	1380	2328	2410	3047	
Januarij .	1272	1218	1310	2767	3021	2940	
Februarij .	1028	1000	1121	2174	2682	2547	
Maart . .	982	1134	1189	2488	2698	2689	
April . . .	878	973	911	2216	2230	2089	
Mei . . .	1026	921	1152	2141	2129	2650	
Te zamen		11831	13225	17319	26549	29979	

Uit dezen staat blijkt: dat het gebruik na het plaatsen der stamp-
kuipen eensklaps is toegenomen; dat het gebruik nog toenemende is,
hoewel niet sterk, omdat de inrigting niet groot genoeg is; dat in
1857/58 11831 vrouwen, gedurende 26549 uur, gewasschen hebben,
dus gemiddeld elke vrouw 2 uur, en in 1858/59 17319 vrouwen ge-
durende 29979 uur, dus elke vrouw 1.73 uur; zoo dat, de vrouwen
die van de inrigting gebruik maken, meestal van denzelfden stand, ja
zelfs meestal dezelfde personen gebleven zijnde, elke vrouw thans
minder tijd noodig heeft voor hare wasch dan vroeger.

MANNENBADEN.											
	1 ^e KLASSE.			2 ^e KLASSE.						TOTAAL. over drie jaren.	
	1856 7	1857 5	1858 8	Warm.			Koud.				
				1856 7	1857 5	1858 8	1856 7	1857 5	1858 8		
Junij	600	1034	1436	193	391	457	45	183	137	4476	
Julij	681	661	606	233	290	266	88	69	31	2925	
Augustus . . .	1123	825	742	494	368	273	200	105	75	4205	
September . .	319	379	473	185	208	176	11	24	16	1791	
October	287	430	537	157	169	146	3		1	1730	
November . . .	240	347	459	107	135	127			3	1418	
December . . .	280	358	501	86	87	162			4	1478	
Januarij	279	349	492	90	105	117			2	1434	
Februarij . . .	318	348	421	94	130	95		10	4	1420	
Maart	331	407	508	117	95	158	1	3	3	1623	
April	363	469	566	142	187	201	2	4	1	1935	
Mei	781	626	841	343	227	293	61	9	8	3189	
Te zamen . . .	5602	6233	7582	2241	2392	2471	411	407	285	27624	

VROUWENBADEN.									
Junij	247	546	74	187	138	31	27	15	1215
Julij	224	309	104	81	64	28	22	12	844
Augustus . . .	290	265	296	117	84	40	16	17	1125
September . .	143	215	129	70	40	24	11	3	635
October	80	98	88	61	27	22		4	380
November . . .	43	45	37	10	6				141
December . . .	43	95	27	23	4				192
Januarij	29	105	25	27	12				198
Februarij . . .	33	72	67	3	46	20			241
Maart	25	66	36	8	25				160
April	81	175	85	78	5		1		425
Mei	120	244	139	41	47	5			596
Te zamen . . .	1358	2235	1107	656	498	170	77	51	6152

TOTAAL BADEN.

	Junij.	Julij.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Maart.	April.	Mei.	Totaal.
1856	943	1134	2153	668	557	384	393	394	499	485	592	1329	9531
1857	2019	1347	1721	835	740	535	511	510	524	538	820	1022	11123
1858	2729	1288	1456	923	813	640	766	728	638	760	948	1433	13122

Uit dien staat blijkt, dat het aantal baden in het tweede jaar 17 pct. meer dan in het eerste, en in het derde 18 pct. meer dan in het tweede is geweest.

In al de maanden van September tot en met April is het aantal baden in de drie jaar steeds toenemende geweest, hetgeen bewijst, dat het gebruik van baden meer algemeen wordt. In de vier andere maanden was die toeneming niet zoo geregeld, doch in dien tijd is het aantal meer bepaald afhankelijk van de mindere of grootere warmte.

Het aantal mannen-baden 1^e klasse is aanhoudend en vrij sterk, die der 2^e klasse ook, doch minder, ofschoon toegenomen; de koude baden, zoo mannen- als vrouwen-baden, zijn verminderd; deze worden alleen gebruikt wanneer het vele dagen achtereen buitengewoon warm is geweest, en als gezondheids bad.

De vrouwen-baden der 1^e klasse zijn het meest toegenomen, hetgeen te verwachten was, omdat er voor vrouwen minder gelegenheid bestond om te baden, dan voor mannen.

De groote vermindering der vrouwen-baden 2^e klasse in het jaar 1857/58, is veroorzaakt geworden door het in dat jaar openen der vrouwen-baden 1^e klasse, ten gevolge waarvan vele vrouwen, die vroeger in de 2^e klasse gingen, nu een bad 1^e klasse nemen.

De baden der 2^e klasse nemen niet zoo veel toe als verwacht was geworden. De geringe prijs, meende men, zou de werklieden uitlokken om een reinigingsbad te nemen, maar deze schijnen daaraan nog geene behoefte te gevoelen; alleen des Zaturdags avonds worden er vele mannen-baden 2^e klasse gegeven, vooral aan smeden en werklieden der spoorweg-werkplaatsen, meest vaste bezoekers; het getal neemt weinig toe.

De klasse waarvoor het badhuis vooral is opgericht, zal echter wel langzamerhand het nut daarvan gaan inzien. Het werd nog voor weinige jaren evenmin door de meer gegoeden gedaan, want het andere badhuis alhier werd in de eerste jaren zeer weinig, nu zeer veel bezocht. De menschen veranderen niet ligt hunne gewoonten; vele vrouwen b. v. onthouden zich van het bad, uit een valsch gevoel van schaamte; maar even als de hoogere standen langzamerhand het nut van baden hebben begrepen, zal de mindere stand dit ook doen, en er behoeft niet aan getwijfeld te worden, dat de 2^e klasse van het badhuis, na korteren of langeren tijd, even druk zal bezocht worden als nu de 1^e klasse, en dat alsdan ook deze afdeeling der inrigting, even als de andere nu reeds doen, aan haar doel zal beantwoorden.

U.

P. DE B.